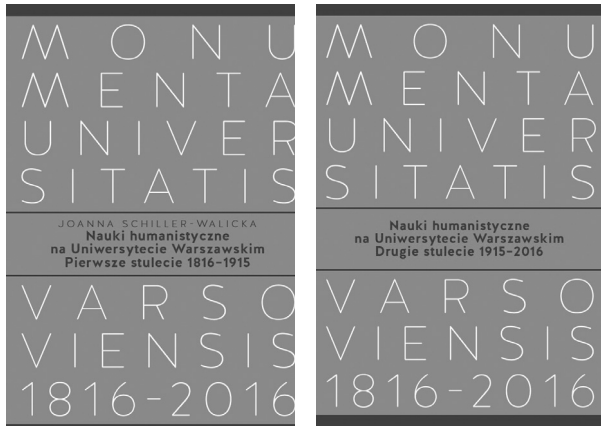

Dobrochna Katwa

Wydział Historii UW

ORCID: 0000-0003-0277-6059

Joanna Schiller-Walicka, *Nauki humanistyczne na Uniwersytecie Warszawskim. Pierwsze stulecie 1816–1915*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2020, 267 s.

***Nauki humanistyczne na Uniwersytecie Warszawskim. Drugie stulecie 1915–2016*, red. Joanna Schiller-Walicka, Wojciech Tygielski, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2020, 307 s.**

W 2020 r. ujrzały światło dzienne dawno wyczekiwane *Nauki humanistyczne na Uniwersytecie Warszawskim*, które wraz z ukazującą się publikacją poświęconą naukom społecznym domykają wydany z okazji jubileuszu 200-lecia cykl „Monumenta Universitatis Varsoviensis”. Pomysłodawcy i zaangażowani w realizację projektu autorzy postawili sobie ambitny cel stworzenia wielowątkowej i komplementarnej opowieści, na którą złożyły się dzieje instytucji, jej dziedzictwo materialne, wreszcie portrety wybitnych akademików, zasłużonych na polu nauki i szeroko rozumianej działalności publicznej. W koncepcji tej wielotomowej serii poczesne miejsce zajmować miały publikacje prezentujące wkład środowiska uniwersyteckiego w rozwój poszczególnych dyscyplin naukowych. Ten ostatni cel udało się zrealizować połowicznie, bo w jubileuszowym 2016 r. ukazał się jedynie tom poświęcony historii nauk ścisłych i przyrodniczych. Na kolejne trzeba było poczekać aż cztery lata. Okazało się, o czym wspomina we wstępie Joanna Schiller-Walicka, że przygotowanie syntez prezentujących dorobek nauk humanistycznych czy nauk społecznych jest zadaniem trudnym, wręcz karkołomnym. Jeden z problemów, z którym musieli zmierzyć się autorzy *Nauk humanistycznych na Uniwersytecie Warszawskim* wynikał z fundamentalnej, jubileuszowej koncepcji zachowania ciągłości instytucjonalnej, środowiskowej czy intelektualnej, która łączyłaby przeszłość z teraźniejszością. W efekcie tego

zabiegu również współczesność stawała się przedmiotem badań historycznych, natomiast przeszłość częścią aktualnych dyskusji wokół kondycji humanistyki. Ideę ciągłości czasowej wzmacniał zastosowany w publikacji układ chronologiczny, w którym datą graniczną między humanistyką dziewiętnasto- i dwudziestowieczną stał się rok 1915.

W istocie, *Nauki humanistyczne na Uniwersytecie Warszawskim* to nie tyle dwutomowe dzieło, co raczej dwie odrębne publikacje połączone wspólnym tytułem i założeniami dotyczącymi chronologii. Pierwszy tom, poświęcony okresowi 1816–1915 jest monografią autorstwa Joanny Schiller-Walickiej, zaś zastosowanym kluczem chronologicznego uporządkowania są dzieje kolejnych instytucji akademickich – Królewskiego Uniwersytetu Warszawskiego, Szkoły Głównej Warszawskiej, przekształconej w Cesarski Uniwersytet Warszawski. Mimo zmian następujących wraz z kolejnymi politycznymi przełomami zachowana zostaje ciągłość i spójność całości wywodu, dzięki czemu czytelnik może śledzić rozwój poszczególnych dyscyplin. Rozdziały zawierają podobny zakres zagadnień – dorobek filozofii, historii, słowianoznawstwa, języko- i literaturoznawstwa, filologii klasycznej, archeologii, estetyki, a w przypadku części poświęconej Uniwersytetowi Królewskiemu również teologii i sztuk pięknych.

Drugi tom jest dziełem zbiorowym, przygotowanym pod redakcją tejże autorki i Wojciecha Tygielskiego. W tym przypadku strukturę oraz charakter poszczególnych części wyznaczyła nie tylko historia uniwersytetu, ale i dzieje polityczne państwa polskiego. Pierwszy rozdział autorstwa Doroty Zamoyskiej jest przeglądem osiągnięć warszawskiej humanistyki w okresie Drugiej Rzeczypospolitej. Na 76 stronach autorka prezentuje dorobek tradycyjnych dyscyplin, takich jak nauki historyczne, filologiczne czy filozofia oraz nowe dyscypliny, które pojawiły się na uniwersytetach – etnologia, socjologia i muzykologia. Obszerny fragment zadedykowany jest teologiom (katolickiej, prawosławnej i ewangelickiej). Rozdział drugi, pióra Piotra Majewskiego, został poświęcony głównie tajnemu nauczaniu na kierunkach humanistycznych podczas okupacji. Znacznie skromniejszy objętościowo, jest w istocie uzupełnieniem rozdziałów opublikowanych przez tego samego autora w *Dziejach Uniwersytetu Warszawskiego 1915–1945* (Warszawa 2016). Rok 1945 stanowi cezurę zamykającą część historiograficzną drugiego tomu.

Prezentacja dorobku powojennej humanistyki okazała się nie lada wyzwaniem. Autorzy stanęli przed trudnym zadaniem przedstawienia własnego środowiska i ludzi dobrze sobie znanych w sposób zobiektywizowany, ale mieszczący się w konwencji publikacji jubileuszowej. Innego rodzaju problemów nastroczała skomplikowana i umowna wobec rosnącej interdyscyplinarności struktura nauk humanistycznych, jak również – nie bez znaczenia w tym przypadku – pozanaukowa, publiczna i nie zawsze chwalebna aktywność humanistów. Ostatecznie redaktorzy tomu zdecydowali się odejść od zobiektywizowanej, opartej na źródłach

narracji historiograficznej i oddać głos wybitnym, zasłużonym przedstawicielom warszawskiej humanistyki, którzy w rozmowie podzieliliby się własną refleksją nad znaczeniem humanistyki, historią własnego środowiska intelektualnego, jak i przyszłością uniwersytetu. Nie ulega wątpliwości, że pragmatyczna u podłoża decyzja redaktorów tomu, przyniosła interesujące poznawczo efekty.

W książce znalazło się zatem siedem rozmów, uporządkowanych alfabetycznie, co można odczytać jako propozycję redaktorów, by widzieć w rozmówcach przede wszystkim wspólnotę uczonych, dla której wszelkiego rodzaju hierarchiczne uporządkowanie dyscyplinarne nie przynosi większego pożytku. Sama forma wypowiedzi pozwoliła wybitnym naukowcom tej rangi, co Jerzy Axer, Andrzej Bogusławski, Maria Krzysztof Byrski, Jacek Hołówka, Andrzej Mencwel, Henryk Samsonowicz, Piotr Skubiszewski, na udział w błyskotliwej rozmowie na temat osiągnięć naukowych filozofii, polonistyki, historii czy językoznawstwa jako punktu wyjścia, pretekstu do refleksji nad kondycją polskiej humanistyki, jej znaczeniem naukowym i rolą w pozanaukowych kontekstach. Każda z rozmów jest inna, do czego przyczyniają się osobowości interlokutorów, ale także ujawniające się nawet w wolnej od akademickiego formalizmu refleksji dyscyplinarnie ukształtowane sposoby myślenia o świecie i nauce. Z tych jakże ciekawych wywiadów wyłania się portret zbiorowy warszawskiej humanistyki Anno Domini 2016. Portret godny jubileuszu, choć pewne zastrzeżenia budzi brak kobiet w gronie zaproszonych do rozmowy koryfeuszy nauki, mimo że wybitnych naukowczyń nie brakuje. W publikacji przypadła im rola słuchaczek, a przede wszystkim badaczek historii nauki.

Nauki humanistyczne na Uniwersytecie Warszawskim są ostatecznie udanym przykładem zastosowania heterogenicznej narracji, dzięki czemu zachowana zostaje równowaga między zobiektywizowanym wykładem o rozwoju badań naukowych oraz subiektywną metarefleksją naukowców, ujawniającą (na marginesie interesujących i ze wszech miar wartościowych wypowiedzi) różnice wynikające z osobowości ich autorów oraz specyfiki form poznawania i wyrażania wiedzy o świecie – ujawniającą formację intelektualną dla każdej z dyscyplin, mimo podobieństw, jednak odmienną. To właśnie w rozmowach widać, jak różnie można definiować zadania i rolę humanistyki we współczesnym świecie.